

Ткачик Ф.П.

кандидат економічних наук, доцент,
докторант кафедри податків та фіскальної політики
Західноукраїнський національний університет

Tkachyk Fedir

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Doctoral Student of the Department of Taxes and Fiscal Policy
West Ukrainian National University

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПОДАТКОВИХ ОРГАНІВ НА ДЕРЖАВНОМУ І ТЕРИТОРІАЛЬНОМУ РІВНЯХ

Ткачик Ф.П. Інформаційне забезпечення діяльності податкових органів на державному і територіальному рівнях. У статті висвітлено актуальність інформаційного-аналітичного забезпечення функціонування податкових органів в Україні на різних рівнях управління. Значну увагу приділено процесам діджиталізації податкових сервісів та обґрунтовано перспективність їхнього моніторингу. Досліджено роль та специфічні риси інформаційного потенціалу податкових адміністрацій зарубіжних країн. Визначено сутнісні детермінанти інформаційного забезпечення діяльності податкових органів в Україні на державному й територіальному рівнях. Проведено діагностику можливостей електронного кабінету платника податків у розрізі модульних компонент. Досліджено особливості електронного податкового інформування органів місцевого самоврядування. Згруповано соціально-економічні та фіскальні ефекти від нарощування (інновації) інформаційного потенціалу органів ДПС України.

Ключові слова: інформаційне забезпечення, діджиталізація, електронні сервіси, фіскальна політика, податкові інституції, місцеві фінанси.

Ткачик Ф.П. Информационное обеспечение деятельности налоговых органов на государственном и территориальном уровнях. В статье освещена актуальность информационного-аналитического обеспечения функционирования налоговых органов в Украине на разных уровнях управления. Значительное внимание уделено процессам диджитализации налоговых сервисов и обоснована перспективность их мониторинга. Исследованы роль и специфические черты информационного потенциала налоговых администраций зарубежных стран. Определены существенные детерминанты информационного обеспечения деятельности налоговых органов в Украине на государственном и территориальном уровнях. Проведена диагностика возможностей электронного кабинета налогоплательщика в разрезе модульных компонентов. Исследованы особенности электронного налогового информирования органов местного самоуправления. Сгруппированы социально-экономические и фискальные эффекты от наращивания (инноватизации) информационного потенциала органов ГНС Украины.

Ключевые слова: информационное обеспечение, диджитализация, электронные сервисы, фискальная политика, налоговые институции, местные финансы.

Tkachyk Fedir. The information support of tax authorities at the state and territorial levels. The urgency of this problem is that in Ukraine the issue of digitalization of information support of the fiscal space becomes widespread when the country is faced with the problem of lack of funds in the budget to perform its functions. The article highlights the relevance of information and analytical support for the functioning of tax authorities in Ukraine at different levels of government. Considerable attention is paid to the processes of digitalization of tax services and the prospects of their monitoring are substantiated. The role and specific features of the information potential of tax administrations of foreign countries are studied. The essential and institutional determinants of information support of the activity of tax bodies at the state and territorial levels are determined. The main sources of information support of tax authorities at the state and regional levels are grouped. It has been established that the practice of collecting financial information from the resources of information portals and social networks has recently become popular, but this aspect requires thorough monitoring and verification, as well as anticipation of probable risks. It is proved that an important element for the study is electronic document management as an object of activity of the State Tax Service of Ukraine. In modern conditions, the interests of stakeholders are growing in terms of efficiency, convenience and clarity of the information received, and on the part of the state and its tax authorities – timely and comprehensive information to taxpayers. The main sources of information support of tax authorities in Ukraine and Germany are systematized. Emphasis is placed on the need to develop electronic document management at all stages of the budget and tax process. Diagnosis of the possibilities of the electronic office of the taxpayer in terms of modular components (general information, personal information

and information monitoring modular blocks) is conducted. The features of electronic tax information of local governments. The socio-economic and fiscal effects of increasing (innovation) of information State Tax Service of Ukraine are determinate.

Key words: information support, digitalization, electronic services, fiscal policy, tax institutions, local finances.

Постановка проблеми. Актуальність поставленої проблеми полягає в тому, що в Україні питання цифровізації інформаційного забезпечення фіскального простору набуває великого поширення тоді, коли країна зіткнулась із проблемою нестачі коштів в бюджеті для виконання державою своїх функцій. Впроваджуючи дієві інструменти державного регулювання за допомогою організації ефективної діяльності митно-податкових інститутів, держава повинна створювати оптимальний фіскальний простір, а також впливати на відповідні процеси в суспільстві й забезпечувати найкращі умови щодо його інформатизації та самовдосконалення. Загалом цей процес є надто трудомістким і ресурсозатратним, отже, використання цифрових технологічних комунікацій має забезпечити якісні трансформації фіскального простору й гармонійного поєднання його складових частин в умовах посилення інформатизації державного та регіонального управління.

Водночас не менш важливим питанням сьогодні виступає ефективний розвиток електронної звітності органів Державної податкової служби України (ДПС України) на всіх рівнях її функціонування. Парадоксально, що із зростанням кількості суб'єктів господарювання, тобто платників податків, та динамізмом обов'язкових податкових платежів до бюджету значно збільшився потік інформації, що надходить на адресу податківців, зростає кількість документів, що потребують оперативного та адекватного реагування. Це привело також до того, що обсяг інформації перетнув межу, коли прості засоби обробки дають змогу швидко та якісно її обробляти. Це можливо комплексно здійснити за умови ефективного функціонування інформаційних систем у податкових органах, адекватних глобальному інноваційному розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий науковий доробок щодо дослідження проблематики ефективних відносин між фіскальними органами та суб'єктами господарської діяльності в умовах цифровізації фінансової системи здійснили такі відомі вчені, як В. Андрущенко, З. Варналій, В. Вишневський, О. Десятнюк, Ю. Іванов, А. Крисоватий, І. Лютий, С. Онишко, Л. Сідельникова, А. Соколовська, В. Федосов, К. Швабій. Сучасні тенденції та перспективні тренди інформаційного забезпечення функціонування органів Державної податкової служби України на національному й регіональному рівнях висвітлювали такі науковці та фахівці, як Є. Бамбізов [3], Н. Борейко [6], Н. Каленіченко [11], Н. Литвин [5], Ю. Мороз [10], Н. Рудик [1], Н. Синютка [8], Ю. Цаль-Цалко [10], М. Шевчук [2].

Однак модернізація інформаційних систем і технологій у податковій сфері потребує постійного моніторингу. В умовах сьогодення важливою є імплементація у фіскальні реформи перспективного зарубіжного досвіду. Водночас малодослідженими залишаються питання ефективного інформаційного забезпечення

діяльності податкових органів у контексті активних децентралізаційних процесів. У найближчій перспективі функціонування органів ДПС України на державному та територіальному рівнях потребує цифровізації їх функціонального потенціалу.

Формулювання завдання дослідження. Метою роботи є дослідження теоретико-інституційних аспектів інформаційного забезпечення діяльності податкових органів на державному й територіальному рівнях в умовах діджиталізації фіскального простору України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасним аспектом розвитку соціальних, фінансових та фіскальних процесів у глобальному економічному середовищі є механізм прийняття рішень, що базується на принципах Industry 4.0 (провідного тренду «Четвертої промислової революції»). Однак в українській практиці фіскального регулювання домінуючими залишаються принципи, притаманні третьому етапу цифрової революції; вони ідентифікуються (здебільшого декларативно) через розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, автоматизацію та роботизацію виробничих процесів. Проте ключовою парадигмою Industry 4.0 виступає діджиталізація.

Ідеї діджиталізації в публічних фінансах загалом та податковій сфері зокрема не є новими, але потреба безупинного оновлення та підтримка їх відповідно до темпів змін у технологіях, виникнення нових засобів та інструментів їх імплементації, а іноді – цифровізації, має відбуватись на постійній основі. У податковому аспекті актуальним і доступним для кожного платника податків інструментом є платформа електронного кабінету платника податків. Водночас реформування, розрізненість бази моніторингу умов партнерства створюють нові виклики як для платників податків, так і для податкової системи загалом [1, с. 317].

Варто констатувати, що прагматизм більшості країн Європейського Союзу щодо отримання податкової інформації характеризується досить широким масивом та виходить за межі усталеної української практики. Зокрема, в багатьох європейських країнах, а також у Канаді та США існує Єдиний державний інформаційний ресурс щодо даних про громадян, нерезидентів, платників податків, об'єкти оподаткування з доступом до нього органів державної влади, податкових адміністрацій, органів прокуратури, місцевого самоврядування, правоохоронних органів, фізичних і юридичних осіб тощо. Це має низку переваг як для органів державної влади (можливість швидко отримувати необхідну та достовірну інформацію, не вимагаючи від громадян різних довідок), так і для громадян (фінансові та часові ефекти). При цьому останній формується навіть із даних, отриманих від третіх осіб (наприклад, у Швеції) [2, с. 145].

Вагомим напрямом реалізації інформаційно-консультативної функції органів ДПС України виступає інформаційне забезпечення, що компонується за раху-

нок сукупності форм документів, нормативно-правової бази та реалізованих рішень щодо обсягу, розміщення, типів організації інформації, яка поширюється в інформаційному просторі суб'єктів податкової політики. Здійснення інформаційної функції податкових органів виступає одним із домінуючих напрямів роботи ДПС України в контексті накопичення та відповідної обробки спектру обліково-податкових даних [3, с. 157], що є важливим під час відпрацювання податкових ризиків, протидії фіскальним правопорушенням, а також для підвищення рівня добровільності сплати податкових платежів до бюджетів усіх рівнів (консультативний аспект).

Згідно з Податковим кодексом України інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності контролюючих органів розглядається як комплекс заходів, що координуються центральним органом виконавчої влади, котрий забезпечує формування та реалізацію державної фінансової політики, щодо збирання, опрацювання та використання інформації, необхідної для виконання покладених на контролюючі органи функцій [4]. Також зазначимо, що податкова інформація, яка отримана відповідно до податкового законодавства, зберігається в базах даних інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних систем центрального органу виконавчої влади, що здійснює державну податкову політику. Значну інституційну роль у цьому ракурсі відіграє Інформаційно-довідковий департамент (територіальні органи) та Департамент електронних сервісів (центральный апарат).

Таким чином, інформаційне забезпечення діяльності податкових органів на державному й територіальному рівнях можна розглядати як комплекс заходів, яких вживають суб'єкти податкової роботи на всіх рівнях щодо акумуляції, опрацювання, обліку, використання інформаційних масивів, необхідних для виконання покладених на них завдань і функцій.

Комплексність цього визначення матиме синергійний ефект за рахунок ефективної консультативно-роз'яснювальної роботи та імплементації цифрових технологій.

Органи ДПС України у своїй діяльності використовують значний обсяг різноманітної інформації, яка пов'язана із змістом та результатами діяльності суб'єктів господарювання, звітними даними, характером взаємовідносин з іншими суб'єктами фінансово-господарської діяльності, даними, які описують наявність ліцензій та дозволів на здійснення тих чи інших видів підприємницької діяльності [5, с. 149].

Основні джерела інформаційної підтримки податкових органів на державному та територіальному рівнях систематизовано на рис. 1. Цікаво, що останнім часом популяризується практика збору інформації з ресурсів соціальних мереж, однак такий аспект потребує ґрунтовної перевірки.

В цьому контексті варто звернутися до досвіду Німеччини, за якого під час перевірки інформації про платника податків в мережі Інтернет контролюючі органи звертають увагу на інтернет-сторінку підприємства, а також на той нюанс, у яких соціальних мережах цей суб'єкт зареєстрований (Facebook, Twitter, Instagram, Xing тощо), водночас перевіряють історію інтернет-сторінок (archive.org) і з'ясовують власника домену. Здебільшого основну увагу приділяють інформації, що міститься у таких базах даних, як Amadeus та Markus. Зокрема, у базі даних Amadeus міститься деталізована інформація щодо підприємств у Європі, а також рейтинг та індикатори надійності членів правління (директорів), звіти про діяльність підприємства (галузеві звіти).

Щодо інформаційної бази даних Markus, то вона дає змогу отримати більш детальну інформацію стосовно підприємств у Німеччині, Австрії, Люксембурзі, внесення до торгового реєстру, опису видів діяльності (базових фінансових даних), членів правління

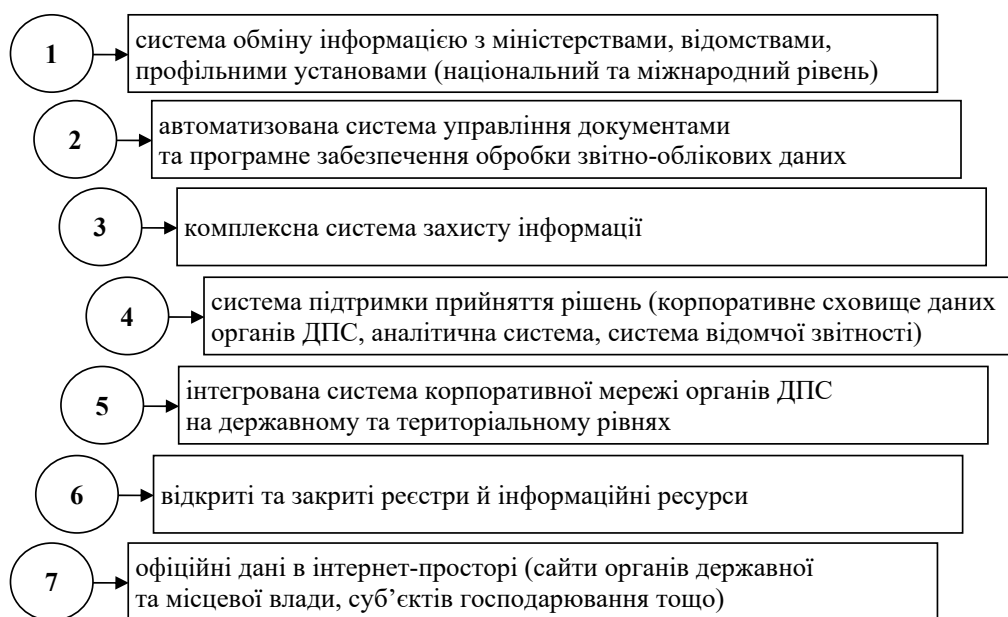

Рис. 1. Основні джерела інформаційного потенціалу податкових органів

Джерело: складено автором на основі джерел [4; 5]

(директорів), повідомлень засобів масової інформації [6, с. 17]. В українській практиці популяризуються інформаційні портали на кшталт YouControl, Liga Contr Agent, Опендатабот.

Важливим елементом для дослідження виступає електронний документообіг як об'єкт діяльності органів ДПС України, який тлумачиться як системна взаємодія процесів створення, оброблення, відправлення, передавання, одержання, зберігання, використання та знищення електронних документів, що виконуються з використанням перевірки їх цілісності, а за необхідності з підтвердженням факту одержання таких документів. Відповідно до перспективних цілей функціонування органів ДПС України на державному та територіальному рівнях планується цифрова трансформація адміністративних послуг у таких ключових сферах, як е-податки, е-РРО, е-Акциз.

Здійснити моніторинг тактичних і стратегічних проєктів цифровізації сервісів ДПС можна на порталі «Дія». Там міститься необхідна інформація про проєкти, зокрема чіткі «дедлайни», пов'язані проєкти та відповідальні інституції (особи) за процеси реалізації. Нині йдеться про такі заходи:

- створення інформаційної системи електронного адміністрування акцизного податку;
- розвиток інформаційної системи для збирання, зберігання, використання даних РРО/ПРРО;
- оновлення електронних послуг кабінету платника податків [7].

В сучасних умовах наростають інтереси стейкхолдерів щодо оперативності, зручності та зрозумілості отриманої інформації, а з боку держави та її органів управління на різних рівнях вона має трактуватися якомога зрозуміліше для суб'єктів господарської діяльності. Успішним кроком з боку держави стала імплементація проєкту функціонування електронного кабінету платника податків, що, без сумніву, систематизує і скорочує обсяг затраченого часу на відвідування органів податкової служби (переважно в регіонах). Він виступає важливим та незамінним інструментом партнерства держави, територіальних органів та суб'єктів бізнесу в умовах фіскальної діджиталізації [8, с. 102].

Після отримання цифрового підпису (на платній та безоплатній основі) відкривається доступ до спектру електронних (інформаційних) сервісів органів ДПС України, зокрема до кабінету платника податків. Нині діапазон можливостей електронного кабінету платника податків дає змогу отримати базову інформацію щодо власного статусу суб'єкта господарювання. Внутрішній інтерфейс зазначеного сервісу інтерпретується через призму трьох таких модульних компонент:

- загальноінформаційний блок (зміни в законодавстві, актуальні нормативно-правові акти, типи документів, форми звітності тощо);
- персонально-інформаційний блок (комплексна інформація щодо облікових даних платника податків (виключно суб'єкта підприємницької діяльності), функціональна можливість подання звітних документів, податкове партнерство (зокрема, листування));
- інформаційно-моніторинговий блок (відстеження стану розрахунків за податками та платежами, доступна інформація щодо попередніх, поточних та майбутніх податкових зобов'язань платника податків) [9].

Функціональний потенціал цього сервісу має розгалужену інформаційно-довідкову та обслуговуючу систему функцій, однак перспективним напрямом його розбудови є діджиталізація (створення відповідних «гаджетів»), мобільних додатків, диверсифікація можливостей в інформаційному порталі «Дія» та розширення комунікативних послуг («меседжери», сповіщення на смартфон, консультації в режимі реального часу через впливаючі вікна тощо).

Регіональний моніторинг свідчить про те, що внаслідок тяжіння до інноваційних принципів управління територіальними громадами з'являються нові пріоритети та завдання, які мають вирішуватися на рівні окремих територій. Для результативної роботи з інформаційними ресурсами фінансової звітності і статистичних спостережень на рівні територіальних органів, зокрема новоутворених районів та громад, доцільними шляхами виступають такі:

- удосконалення спостережень за господарською діяльністю територіальних громад щодо повноти, вірогідності й актуальності бюджетно-податкової інформації [10, с. 390];

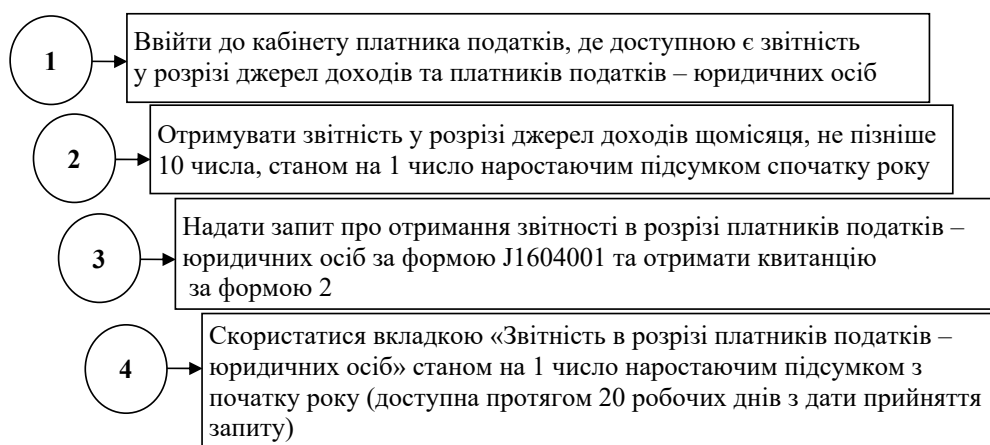

Рис. 2. Послідовність дій щодо отримання податкової інформації органами місцевого самоврядування (територіальними громадами)

Джерело: складено автором на основі джерела [11]

– забезпечення взаємодії всіх потоків інформації, які формуються в системі фінансової звітності та статистики суб'єктів господарювання у регіоні;

– підвищення оперативності інформації фінансового характеру тощо.

Продуктивним аспектом виступає запровадження ДПС України у 2021 році сервісу електронного інформування органів місцевого самоврядування. Внаслідок цього вже у першому кварталі 2021 року понад 1 400 територіальних громад отримали звітні інформаційні дані в розрізі джерел доходів та звітність у розрізі 425 000 платників податків – юридичних осіб про суми нарахованих та сплачених податків, сум податкового боргу й надмірно сплачених сум на відповідних територіях [11]. Зокрема, слід зазначити, що для отримання звітності посадовій (уповноваженій) особі певної територіальної громади потрібно зробити чотири кроки (рис. 2).

Висновки. Таким чином, ефективне інформаційне забезпечення взаємодії (співпраці) податкових органів на державному й територіальному рівнях з органами місцевого самоврядування, платниками податків (фізичними та юридичними особами) та іншими суб'єктами податкової політики продукуватиме низку ефектів. Зокрема, серед найбільш пріоритетних варто виокремити цифровізацію фіскального простору, мінімізацію податкових ризиків, гармонізацію податкової системи з розвиненими країнами світу, підвищення прозорості бюджетних процесів, інтенсифікацію фіскальної децентралізації, зростання рівня фінансової грамотності населення та податкової культури платників податків, наслідком чого є зменшення кількості фіскальних правопорушень та збільшення обсягів податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів.

Список використаних джерел:

1. Рудик Н. Фіскальна діджиталізація – інструмент партнерства держави та малого і середнього бізнесу. *Бізнес-Інформ*. 2019. №11. С. 316–322.
2. Шевчук М. Інформаційне забезпечення органів фіскальної служби України як елемент стратегічного плану розвитку країни. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 6. С. 144–147.
3. Бамбізов Є. Інформаційна функція Державної фіскальної служби України: напрями реалізації. *Юридичний вісник*. 2017. № 1. С. 156–160.
4. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-IV. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.
5. Литвин Н. Окремі проблемні питання інформаційного забезпечення органів Державної фіскальної служби України. *АУСПИЦІЯ* : міжнародне чесько-українське науково-теоретичне видання. Прага, 2016. С. 144–152.
6. Борейко Н. Джерела отримання інформації про діяльність платників податків з ознаками ризику: досвід Німеччини. *Протидія мінімізації сплати податків: світовий досвід та практика України* : збірник матеріалів науково-практичного круглого столу до Дня науки (м. Ірпін'), 17–18 травня 2018 року. Київ, 2018. С. 16–19.
7. Плани ДПС амбітні: запускаємо е-податки, е-РРО, е-Акциз / Державна податкова служба України. URL: <https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/453824.html>.
8. Synyutka N. Transformation of Taxation and Tax Procedures in the Information Society: Theoretical Concept. *Облік і фінанси*. 2019. № 3. С. 100–106.
9. Електронний кабінет платника податків / Державна податкова служба України. URL: <https://cabinet.tax.gov.ua>.
10. Цаль-Цалко Ю., Мороз Ю. Інформаційне забезпечення управління територіальними громадами: аспекти статистики і фінансової звітності. *Проблеми економіки*. 2018. № 2 (36). С. 389–395.
11. Каленіченко Н. Майже 1,5 тис. територіальних громад мають доступ до податкової інформації. Державна податкова служба України. 2021. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/nataliya-kalyenichenko-majzhe-15-tis-teritorialnih-gromad-mayut-dostup-do-podatkovoyi-informaciyi>.

References:

1. Rudyk N. (2019) Fiskalna didzhytalizatsiia – instrument partnerstva derzhavy ta maloho i serednoho biznesu [Fiscal digitalization is an instrument of partnership between the state and small and medium-sized businesses]. *Biznes Inform*, vol. 11, pp. 316–322.
2. Shevchuk M. (2017) Informatsiine zabezpechennia orhaniv fiskalnoi sluzhby Ukrainy yak element stratehichnoho planu rozvytku krainy [Information support of the fiscal service of Ukraine as an element of the strategic development plan of the country]. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*, vol. 6, pp. 144–147.
3. Bambizov Ye. (2017) Informatsiina funktsiia Derzhavnoi fiskalnoi sluzhby Ukrainy: napriamy realizatsii [Information function of the state fiscal service of Ukraine: directions of realization]. *Yurydychnyi visnyk*, vol. 1, pp. 156–160.
4. Podatkovi kodeks Ukrainy (2010) [Tax Code of Ukraine]. Verkhovna Rada Ukrainy. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.
5. Lytvyn N. (2016) Okremi problemni pytannia informatsiinoho zabezpechennia orhaniv Derzhavnoi fiskalnoi sluzhby Ukrainy [Some problematic issues of information support of the bodies of the State Fiscal Service of Ukraine]. *AUSPITSiia: mizhnarodne chesko-ukrainske naukovo-teoretychne vydannia*. Praha, pp. 144–152.
6. Boreiko N. (2018) Dzherela otrymannia informatsii pro diialnist platnykiv podatkiv z oznakamy ryzyku: dosvid Nimechchyny [Sources of information on the activities of taxpayers with signs of risk: the experience of Germany]. *Protydiiia minimizatsii splaty podatkiv: svitovyi dosvid ta praktyka Ukrainy: zb. mater. nauk.-prakt. kruhloho stolu do Dnia nauky (m. Irpin)*. Kyiv, pp. 16–19.
7. Plany DPS ambitni: zapuskaiemo e-podatky, e-RRO, e-Aktsyz [The traffic police plans are ambitious: we are launching e-taxes, e-RRO, e-excise]. Derzhavna podatkova sluzhba Ukrainy. Available at: <https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/453824.html>.
8. Synyutka N. (2019) Transformation of Taxation and Tax Procedures in the Information Society: Theoretical Concept. *Oblik i finansy*, vol. 3, pp. 100–106.

9. Elektronnyi kabinet platnyka podatkov [Electronic cabinet of the taxpayer]. Derzhavna podatкова sluzhba Ukrainy. Available at: <https://cabinet.tax.gov.ua>.

10. Tsal-Tsalko Yu., Moroz Yu. (2018) Informatsiine zabezpechennia upravlinnia terytorialnymy hromadamy: aspekty statystyky i finansovoi zvitnosti [Information support of territorial community management: aspects of statistics and financial reporting]. *Problemy ekonomiky*, vol. 2 (36), pp. 389–395.

11. Kaliyenko N. (2021) Maizhe 1,5 tys. terytorialnykh hromad maiut dostup do podatkovoi informatsii [Almost 1.5 thousand territorial communities have access to tax information]. Derzhavna podatкова sluzhba Ukrainy. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/news/nataliya-kalyenichenko-majzhe-15-tis-teritorialnih-gromad-mayut-dostup-do-podatkovoyi-informaciyi>.